

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 florini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
10 franci cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonéza la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectori.

Nr. 14.

Brasiovu 15. Iuliu 1870.

Anulu III.

Fragmente din istori'a lui Ioanu Bethlen.

(Continuare).

Intre acestea aici in patria se mai deschise in-
data in Septembre la Ernotu inca sî alta dijeta par-
tiala, precumu se dîcea pe atunci, in care éra de a
se pertracta mai alesu unele cestuni mari sî prea
caracteristice, adeca: 1) adunarea noului tributur
turdescu, din care cauza toti perceptorii din tiéra fusera
chiamati, pentrucá se'si depuna acolo computulu;
2) ascultarea raportului ce avea se face Dion. Bánffi,
carele tocma se reintórsese din missiunea sa dela
Vien'a; 3) pretensiunile principessei Sofiei Bathori,
veduvei lui Georgie Rákoczi.

Asupra tributului diet'a disputà acumu cá sî alta-
data, fórtu multu. In càtu pentru missiunea lui Bánffi,
apoi elu adusesse un'a resolutiune lunga in scrisu,
prin care imperatulu promite ardeleniloru tóte càte
cerusera densii, cà adeca imperatulu va midiu loci la
pórta restituirea tienuturiloru rapite si confirmarea
nóua a lui Apafi, cà va opri pe Franc. Rákoczi dela
portarea titlului de principe alu Transilvaniei, cà nu
va mai suferi cá protestantii din Ungari'a se fia per-
secutati pentru convictiunile loru religiósse; la loculu
acesta inse imperatulu Leopoldu pretende, cá pe te-
meiulu reciprocitatei, principele Apafi inca se nu su-
fere, cá catolicii din Transilvani'a se fia lipsiti de
vechile loru libertati si privilegia, pe care odenióra
juraseru dietele tieriei, cà voru conserva pe cele patru
religiuni in drepturile loru, ceea ce inse in tempulu
de fatia (1665) se intempla tocma din contra; ba
cabinetulu Vienei merge astadata sî mai departe, pen-
trucá provóca pe principele sî pe diet'a Transilvaniei,
cá pe langa cei de confessiunea elvetica (calvinésca)
se lase sî pe ariani, sî pe cei de legea grecésca si
pe altii, cá aceia inca se se bucuru de libertatea re-
ligiósá*).

*) Interim vero inter Helveticae confessionis Arianos quo-
que, Schismaticos, et similes libertate sua perfrui vellent, ac pa-
terentur iidem Status et Ordines. Joannes Bethlen Historia re-
rum transilvanicarum P. I. pag. 245.

Fiindu-cà imperatulu Leopoldu I. vorbesce aici sî despre
confessiunea romaniloru, se ivesce intrebarea, cà óre romanii
transilvani pe la 1665, adeca cu 26 de ani mai nainte de di-
plom'a leopoldina, au cerutu asemenea protectiune dela Leopoldu
in contra lui Apafi sî a guvernului seu, séu cà dóra tóta acésta
pretensiune a cabinetului din Vien'a va fi fostu numai una asia
numita captatio benevolentiae, prepararea spiritelor pentru ceea
ce era se urmeze mai tardiú, adeca ocuparea Transilvaniei, apoi
supunerea ei totala si totu-unadata, déca s'ar fi potutu, catoli-
sarea ei.

Dionisiu Bánffi reintorcénduse dela Vien'a, trecú
érasu pe la Casovi'a, pentrucá se dea fatia cu comit.
Rhottal, plenipotentele imperatescu. Se vede cà Rhot-
tal era omu tare inaintatu in etate, pentrucá elu
tractá pe principele Mich. Apafi cá pe unu fiu alu
seu; asia sî asta-data dîse lui Bánffi, cà elu, Rhottal,
dà lui Apafi unu consiliu cá unu parente la fiulu
seu, éra acelu consiliu de confidentia era, cá Apafi
si respective tier'a se trimita internuntiului impera-
tescu Sim. Reininger (alias Rainger) indata atunci
un'a miie de galbini cá presentu, déca voiesce cá
prin acesta se scóta ceva lucru bunu dela Pórt'a tur-
césca. In adeveru acea suma de un'a miie galbini
se sî trimise prin Pascu, pentrucá se o numere do-
mnului internuntiu, care o sî acceptà cu mare pla-
cere, apoi sî promise ardeleniloru totu ajutoriulu seu.
Aici inse cancelariulu Ioanu Bethlen éra trage la in-
doiéla sinceritatea promissiuiloru nemtiesci, intocma
precumu face sî cu cele turcesci.

Dómn'a Sofi'a Báthori, veduv'a lui Georgie Rá-
koczi II., trimisese cu pretensiunile sale pe plenipo-
tentele seu anume Mateiu Marciban, catra principele
Apafi, éra nu catra dieta; fiindu inse acelea de mare
importantia, Apafi le transpuse dfetei. Numit'a veduva
pretendea: 1) Se i se reintórcu tóte bunurile (domi-
niale, mosiile), càte le avuse barbatu-seu pana la ca-
derea sa sî pe care bunuri le ocupaseru altii. Aci
dómn'a Sofi'a se provóca la unu documentu, pe care
jurase diet'a, cà va sustienea in possessiunea a-
celoru bunuri pe repausatulu Rákoczi sî pe succes-
soriu lui. 2) Dómn'a Sofi'a dechiara, cà nu va su-
feri garnisón'a tieriei in Siemleu, care este averea sa
de ereditate; ea nu are trebuintia de garnisóna; ostasii
ii facu daune mari; preste acestea turcii totu nu voru
suferi acolo acea garnisóna, prin urmare Siemleulu
va ajunge la sórtéa Valcoiului. 3) Oficiarii din for-
taréti'a Cselnerd inca i facu multe stricatiuni sî rui-
néza pe poporulu tieranu cu rapacitatea loru. 4) Gar-
nisónele din Let'a-mare, St. Mihaiu sî Cucu (Koko)
s'au tienutu totudeauna din vechime de fortaréti'a
Ecedu, éra oficiarii dela Székelyhida le-au ocupatu;
se i se restitué, cà are donatiune pe acelea mosii.

Acestea puncte ale dómniei Sofiei produsera mis-
care fórtu seriósá intre membrii dietei, dintre carii
multi era ei insii nouii possessori ai bunuriloru con-
fiscate dela Rákoczi. Acestia strigara indata, cà vo-
iescu mai bine mórté, decátu se mai lase din mana
ceea ce au apucatu. Respunsulu ce se dete dómniei

Sofiei, fu inca sî din alte ratiuni grele rotundu negativu. Diet'a adeca nu negá, cà lui Georgie Rákoczi i s'ar fi ascuratu possessiunea aceluor bunuri, adaogea inse, cà le-a primitu cu conditiune si juramentu pusu de elu, cà nu va mai ambla dupa tronulu Transilvaniei sî nu va mai invita pe turci, cà se viie sî se devaste tiér'a. Ci Rákoczi nu a tienutu nimicu din câte a promis, s'a sculat cu arme, a provocatu pe turci la resbunare, a causatu devastarea cea mai cumplita a tierci sî perderea Oradei cu cetatea sa cea tare sî cu comitatele Zarandu, Biharea, Crasn'a, Clusiu, Doboc'a, care facu dinmatate din Transilvani'a, in fine cà din caus'a nebuniiloru barbatu-sen au peritu preste un'a suta mii de ardeleni. Castelulu Siemlen vine a fi fortificatu numai decandu Transilvani'a perdù fortaretiele Inaulu (Jenő) si Oradea, sî decandu ambii imperati se invoira, cà Székelyhid'a inca se fia prefacuta in ruine. Asupra celurualte mosii, despre care vorbea plenipotentele Sofiei, inca se aflara mari contradiceri in actele produse de elu; intre altele se producea diplome de donatiune scóse dela imperatulu Romaniloru pe mosii, care se aflá in teritoriulu Transilvaniei, din care imperatulu nu avea dreptu a face donatiuni la nimeni.

Marciban se duse p'ací incolo, éra in ánim'a ardeleniloru remase prepusulu, cà veduv'a Sofi'a formulase acelea pretensiuni in urmarea vreunei intrige tiesute la Vien'a, din cauza cà ardelenii cerusera, cà junisorulu Franciscu Rákoczi, acumu supusu alu imperatului cà rege alu Ungariei, se fia opritu a porta titlu de principe alu Transilvaniei*).

Nepotenduse lua neci asta-data decisiune in cestiunea tributulu turcescu, in Novembre éراسi se addunà dieta partiala la Alb'a-Iuli'a. De aici apoi scrie Ioanu Bethlen cu mare dorere, cumu-cà ardelenii au datina de a se certa multu, inse mai virtosu din interesu privatu, decâtu din amóre pentru binele publicu, cà delibera de repetite ori asupra unei sî aceleiasi cestiuni sî totusi fara resultatu**).

Totu la diet'a acésta se reasuma din nou procesulu celu de rusne alu ciobotariloru sî argasitori-

*) Cabinetulu din Vien'a inse, care avuse de candidatu alu seu pe Ioanu Kemény, éra nu pe Mich. Apafi, ii venea fórte bine, cà se se afle candidati càti s'aru potea mai multi la tronulu Transilvaniei.

***) Crambe bis terve coctum iterum recoquere coacti.... multae hic contentiones, sed ex privato potius affectu, quam boni publici amore motae, deliberationibus saepe de ea re factis novae superadditae deliberationes; sed miraris forsitan tot nostras congregationes, tot deliberationes de uno eodemque negotio sine fructu factas etc. Pag. 255.

In acestu respectu ardelenii sunt astadi totu aceia, carii au fostu inainte cu duóe sute de ani. S'au vediutu sî in dílele nóstre deliberatiuni indelungite pe mai multi ani, repetíte, reasumate, in fine conclusele luate uncori tocma si in unanimitate, apoi totusi in duóedeci si patru de óre date éراسi preste capu. Se ne aducemu amente de anii 1861, 1863, 1864½. In fine lucrulu ajunsese asia departe, in càtu disparuse cu totul orice incredere dintre ómeni.

loru din Brasiovu sî in fine se eesecutéza. Dintr'o-data se mai escà una cérta a sasiloru din Sibiiu cu aristocratii, carii inainte cu duoi ani cassasera privilegiulu Sibiiului, dupa care acesta pana atunci luase veniturile vamiloru dela Turnu-rosiu. Acea victoria avura se o multiamésca sasii lui Andreiu Fleischer, care era comite alu natiunei sasesci sî totu-odata consiliariu, éra pe acesta 'lu ajutà tenerimea, care sî pe atunci mergea la diete sî facea larma mare.

Se ne reintórcemu cu Ioanu Bethlen la legatiunea lui Christoforu Pascu in Turci'a, pentrucà aceea este multu interesanta.

Dupace Pascu a fostu primitu in Adrianopole de catra marele veziru cu mare greutate, in modu brutalu sî intre amerintiari de mórte, déca va cuteza se descopere sultanulu cele vorbite la Alb'a-gréca (Belgradu) sî pe airea in caus'a Transilvaniei, apoi facù principelui Mich. Apafi succesive trei raporturi in scrisu, care merita tóta luarea-amente.

„O principe celsissime, de ai fi tu de fatia, pentrucà se audi cele ce se dícu si se credu aici despre tine!“ Asia suspina Pascu in prim'a epistola a sa. Mai deunadi, díce elu, m'am plansu catra fiic'a marelui veziru in numele Mariiei Tale din caus'a escursiuniloru pe carele facu turcii dela Oradea-mare sî am protéstatu dicèndu, cà M. Ta nu vei mai potea tolera insolenti'a aceluora, ci te vei folosi de midiu-lóce defensive. Atunci fiic'a vezirulu ridiendu cu vulpena imi response: Macaru de si-ar scutura odata principele vostru somnulu, cà se'si deschida ochii si se incépa a porta grija de tiér'a concediuta lui!

„Oratori (ambasadorii) staturiloru cristiane inca adscriu escursiunile turciloru din Oradea sî perderea comitateluor urmata dela ocuparea Oradei numai lenei Mariei Tale. Nu cumuva credi Marii'a Ta, cà aratandu-te molaticu sî facèndu totu-deauna pe voi'a turciloru, vei domní mai indelungatu? Juru pe Ddieu, cà tocma suferindu tóte dela turci, tragi asupra Martale despretiulu loru, sî déca nu te impulpi sî nu te apuci de lucru, preste puçinu iti vei perde rabdarea. Déca asi fi auditu, cà turcii intrati in sinulu Transilvaniei au fostu tocati acolo pana la unulu, ar fi fostu tréb'a mea, cà se dau aici ratiunea unei fapte cà acésta; candu inse turcii vedu cà loru le este ertatu orice, se nu créda nimeni, cà ei se voru conteni de buna voia.“

Despre baronulu Lesski ambasadorulu estraordinariu alu imperatului Romaniloru spune Pascu, cà acela tractá pe atunci cu turcii in secretu, éra pe elu dupa rogari repetíte neci in audientia nu a voitu se'lu primésca dicèndu, cà asia ceva mai multu ar strica decâtu ar folosi, éra celalaltu, adeca Sim. Rainger, spuse lui Pascu limpede, cà caus'a Transilvaniei inca neci nu s'a luat inainte la Constantinopole, de aci incolo mai multe vorbe dulci, din care inse nu poti culege neci-unu bine.

Principele, soci'a sa si cei mai deaprópe ai loru inca totu mai comentá coprinsulu acelei scrisori, pre

candu éta cà tabelariulu (cursoriulu, curieriulu) mai aduce dela Pascu alte duóe epistole, alu caroru coprinsu facù cá se uite pe cea de mai înainte. In una din acestea Pascu scrie: Marii'a Ta, afla cà eu mai in tóte dilele solicitezu la ilustrulu domnu Rainger, pentrucá pe temeiu lu pazei de curendu inchiaiete se'si aduca amente sí de afacerile Transilvaniei; înainte inse cu patru dile urgítandu eu la elu prin Davidu Rosnyai adiunctulu sí cancelistulu meu, preotulu confesariu alu ambadoriulu fiendu din intemplantare de fatia, pronunçià urmatoriele cuvente:

„Multiamita prea bunului Ddiu, cà este pace de voi sí se prepara caderea vóstra a unguiloru, carii ati facutu adesea multe neplaceri augustei case austriace. Acuma voi ati remasu puçini sí ati ajunsu la nepotintia, nu veti mai face la nimeni reu, neci se sperati voi, cà prin intercessiunile nóstre se castigati vreo alinare.“

Dupa acestea vorbe ale popii, Rainger a vorbitu in termini cevasi mai domoli, care inse esia totu la scopulu popii. Rainger adeca a dísu numai atáta, cà elu va face càtu va potea cu vorbe bune, dara cu peptulu nu se va pune, pentrucá se nu strice sí mai multu*). Intre acestea Lesski, care mersese la Constantinopole numai in calitate de ambadoriu extraordinariu, isi luà remasu-bunu sí se reintórse la Vien'a. Asia Pascu nu are ce consiliu se mai dea lui Apafi, decátu cá se administre càtu se póte mai curendu tributulu intregu, fara care pe elu, pe Pascu, ilu astépta féra sí carcere.

Ceealalta scrisóre a lui Pascu coprindea scirea secreta, cà baronulu de Lesski a solicitatu la Pórt'a otomana destronarea principelui Apafi sí substituirea lui Franciscu Rákoczi, fiu alu lui Georgie Rákoczi II. De altumentrea Sim. Rainger nu facea mare secretu din acea incercare a cabinetulu din Vien'a, pentrucá elu dísesse mai înainte catra Davidu Rosnyai, cà déca staturile Transilvaniei aru alege pe Franciscu Rákoczi de principe, atunci imperatulu prea de siguru l'ar lua in grati'a sa, sí cá pe unu principe catolicu l'ar ajuta in tóte lucrurile**).

Acestea sciri insuflara multa frica nu numai in curtea lui Apafi, ci sí aristocratiei, pre candu éca in unusprediece Decembre mai vene sí alta epistola dela Michailu Csermenyi (Cermená, nume serbescu), care cá agentu stabile (Kapu-Kehaia) trimisu de curendu la Pórt'a, arata mai antaiu, cà m. veziru a demandatu lui Pascu, cá sí de ací înainte se remana in locuinti'a sa, adeca 'ia dictatu unu feliu de arestu, éra apoi chiamandu la sine pe Csermenyi, ii commise cá se scrie asia: Atátu voi, càtu sí principele vostru sí toti locuitorii sunteti tradatori, necredintiosi sí cei mai mintiuosi dintre toti ómenii. Terminulu platirei

tributulu vostru a trecut de multu, inse unde este tributulu vostru? Scrie principelui, cá indata se'lu trimita intregu, cà-ci de nu, eu juru pe Ddiu, cà pe densulu ilu vomu aduce aici in captivitate legatu de gútu, éra regatulu Transilvaniei intregu se va da flacariloru*).

La acestea principele Apafi sí membrii dietei aducéndu'si amente de suferintiele nu de multu trecute, venite asupra tieri dela turci (din caus'a lui Georgie Rákoczi II. sí Ioanu Kemény) sí sciindu fórté bine, cà marele veziru de atunci ori candu amerintia, nu minte neci-decumu, au scrisu in tóta tier'a de mare urgentia sí cu severitate, cà se se incasseze tributulu turcescu.

Aici inse merita a sta éra si la unu ecemplu minunatu de perbiçia ardelenésca asia, precumu ilu descrie Ioanu Bethlen in calitatea sa de cancelariu. Lasamu cà aristocratia tieri sí una parte mare a secuimei se provocá neincetatu la càte sí mai càte privilegia blastemate, cu care 'si coperea sí egoismulu, sí lips'a de patriotismu, asta-data inse éta cá sí sasii punu capulu in peptu sí la inceputu dícu, cà una parte mare din contingentulu ce se venea pe sasime, (adeca pe locuitorii sasi si romani din asia numitulu fundus regius) nu o potu administra, cà n'au de unde; dara apoi conchiama universitatea nationala la Sibiiu, din care trimitu la principele Apafi deputatiune, pentrucá se'i spuna multe de tóte. Intr'aceea Apafi trimisese la sasi in Sibiiu pe unu tabelariu, cá se le céra tributulu; ci acesta vene de acolo fara neci-unu banu sí numai cu respunsulu secu, cà mane poimane va merge deputatiune sí dela aceea se va afla totu. Principele se facù asta-data focu de manla; cu tóte acestea in dío'a in care venira deputatii sasi, intre carii era sí Joannes Simonius, cunoscutu lui Apafi fórté bine, ii pósti la mésa, unde petrecura in pace intre pachara, éra apoi ór'a patru dupa amiédi fu destinata de audientia. Deputatii se reintorcu la ór'a anumita, éra Simonius incepe se spuna principelui dupa datin'a aceluor tempuri cu vorbe multe si merunte totu feliulu de greamente sí napastuiri, ce aru avea sasii, pe care deputatiunea loru ar fi insarcinata a le propune. Atunci Apafi pierdiendu patienti'a, intrerupse pe Simonius cu intrebarea: Adusati tributulu? Simonius inse nu se confunda, ci voiesce se insíre mai departe la margarite. Atunci principele Apafi rapedienduse la mésa, apuca busduganulu de feru sí lovesce cu elu de càteva ori pe Simonius preste spete, éra socii lui coprinsi de spaima o tulescu la fuga. La acea scena se aflasera de fatia cá spectatori consiliariulu Pav. Béldi sí Stef. Nalátzi vice-maresialulu curtei, care voindu se retiena pe principele dela loviturile pe care le dá lui Simonius, luà sí elu preste bratiu un'a lovitura grea.

Dupa acea scena mojiçesca deputatii sasesci in-

*) Inse miisíor'a de galbini o papase dela ardeleni; hei sí multi bani era una miie galbini înainte cu duoe sute de ani.

***) Acestu Rákoczi adeca apucase a se face catolicu, prin urmare iesuitii credea, cà se va supune vointiei loru intru tóte.

*) Joannes Bethlen pag. 262.

sultati sî bajocuriti de curteni in mai multe moduri, fusera sî arestati. Dupa acestea inse Ioanu Bethlen comunica una scena marétia din viéti'a natiunei sasesci, care'i face onóre mare, pentrucà marturisesce de solidaritatea nationale intru apararea intereselor comune sî a libertatei nationale.

Indata ce petrunse la Sibiu sî mai departe faim'a despre acea maltratatare, insulta sî rusîne suferita in persónele deputatiloru nationali, multi din sasi plangea de manía sî de rusîne, éra universitatea sasésca dete porunci publice, pentrucà natiunea intréga se se arunce in doliu (jale); music'a fû oprita preste totu, éra dupa aceea dechiarata cà: principele Apafi batendu pe Simonius, a batutu pe toti sasii unulu càte unulu, adeca pe natiunea intréga, cumu si cà in totu decursulu secoliloru neci sub unu principe natiunea sasésca nu a fostu inferata neci-unadata cu atàta infamía. Dupa aceea sasii ingrijati cumu se'si scape deputatii dela inchisóre, indata au trimisu tributulu intregu càtu se venea pe fundulu regescu, dupa care deputatii au si fostu eliberati. Cu tóte acestea sasimea nu depuse doliulu, éra fruntasii loru tienura mai multe díle consultatiuni secrete, despre alu caror'a resultatu neci-unu unguru nu a potutu afla nimicu.

In fine tributulu turcescu de optuieci de mii taleri adunatu cu atàtea certe sî greutate fû inaintatu.

Asia se inchiaiè anulu 1665, care promisese tierעי multe bune, o insielà inse intru tóte, preste acésta aruncà sementi'a celoru mai mari rele, care au ajunsu mai tardíu preste tíera.

(Va urma.)

Proprietatea literaria si artistica.

Legislatiunea vechia din marele principatu alu Transilvaniei nu ingrijise de locu pentru proprietatea literaria si artistica a acelorú ómeni, carii se ocupa cu scientiele si cu artele, pentru casulu candu ei le dau in publicu prin tipariu. Ce e dreptu, cà acésta clase de „proprietari“ nu prea era cunoscuta pe la noi, pentrucà auctoriu si chiaru traductoriu era fórté rari; de aceea publiculu celu mare neci cà avea vreuna idea despre proprietatea literaria, precumu ómenii n'au idea in unele tienuturi despre proprietatea paduriloru sî a gradineloru de póme, despre care dícu, cà Ddieu le-au datu pe sam'a toturoru ómeniloru. Cu introducerea codicelui civile austriacu in 29. Maiu 1853 s'a ingrijitu si de apararea proprietatei literarie si artistice, carea pana atunci era cu totulu desconsiderata. La calcàiuulu acelu codice se afla alaturata: „Legea pentru apararea proprietatei in contra publicarei neauctorisate, a retiparirii furtive si a contrafacerei.“ Acea lege austriaca fusese decretata si sanctionata si pentru Austri'a propria numai in anulu 1846 de catra imperatulu Ferdinandu I. Atàtu este de adeveratu, cà

pana inainte cu 30—40 de ani neci chiaru in capital'a imperiului austriacu nu se simtia necesitatea de a protege proprietatile literarie si artistice prin legi; vedi bine cà nu, pentrucà de alta parte se ingrijise fórté bine prin censur'a cea mai rigorósa, cà in Austri'a se nu ésa mai neci unu productu alu mintei omenesci, la a carei retiparire furtiva, séu contrafacere (Nachdruck), séu copiare, imitatiune (Nachbildung) se lacoméscu cineva; éra cartile bisericesci si cele scolastice se tiparea pre langa càte unu privilegiu.

Legea despre proprietatea literaria si artistica, carea se afla in vigóre si pentru teritoriulu marelui principatu alu Transilvaniei, sta din cinci capete si 39 paragrafi. Decisiuniile mai de frunte a le acelei legi sunt acestea:

Productele literarie si lucrurile de arta sunt proprietatea auctoriulu lorú, adeca a aceluia, care le a compusu séu elaboratu dela inceputu. Acelasi dreptu de proprietate este ascuratu si altoru persóne in urmatóriele casuri: a) déca cineva se invoiesce cu altulu, cà acesta se compuna pe sam'a lui unu opu órecare pe langa plata, remuneratiune, onorariu; b) déca cineva se face editoriu séu intreprenoriu de vreunu opu, la carele lucra mai multi auctori séu traductori, éra elu cà editoriu ingrijesce de publicare pe spesele sale; c) editoriuulu unui opu anonimu, séu pseudonimu.

Auctoriulu ori-carui opu literariu séu artisticu are dreptulu exclusivu de a dispune de productulu mintei sale dupa placulu seu, intre terminii trasi de legea acésta, adeca elu ilu póte multiplica si publica ori-cumu ii va placea.

Ori-ce multiplicare (tiparire, litografare, fotografare) s'ar face de catra altu-cineva fara permisiunea respicata a auctoriulu, se dechiara de contrafactiune furtiva si oprita inca si atunci, candu reproductiunea se face dupa alt'a, éra nu dupa prim'a editiune, séu dupa vreunu manuscriptu, carele póte cà se va fi decopiatu pe ascunsu.

Publicarea prediceloru, discurseloru, oratiuniloru inca este oprita, déca nu permite auctoriulu lorú. Totu acésta proibitiune se se intieléga si despre chartele geografice si topografice, despre desemnuri architectonice, fisicali si altele cá acestea.

Estrase din vreunu opu strainu, déca acelea s'aru publica in forma de carte, inca sunt oprite. Din contra retiparirea este permisa in acestea casuri: a) cá citate de sententie si pasage singuratece; b) reproductiunea unoru articuli séu poesii singuratece in vreunu opu independente, mai alesu criticu, literariu-istoricu, séu scolasticu, ori eclesiasticu; citatiunea inse nu póte trece preste una cóla, éra opulu, adeca fântan'a de unde ai scosu, trebuie se o arati. Foile strinsu politice sunt obligate numai a numí fântan'a de unde scotu, multu puçinu, totu-un'a.

Traductiunea unui opu in alta limba inca e permisa de lege, afara numai de casulu, candu auctoriulu opului isi pastréza dreptulu de traductiune; séu in

titlulu, séu in prefatiunea opului seu. Opu tradusu, adeca traductiunea inca este aparata de lege, cá si opulu originalu, in càtu déca s'ar reproduce de altulu, s'ar judeca de retiparire furtiva.

Dreptulu esclusivu recunoscutu prin lege auctoriului de a publica opulu seu in ori càte editiuni va afla cu cale si a trage folosu din trensulu, este asecuratu pentru tóta viéti'a lui, cumu si dupa mórtea densului inca pe treidieci de ani inainte pentru clironomii (eredii) sei legali si pentru succesorii acestora, afara numai déca auctoriulu nu va fi dispusu in altu modu (de ecs. déca fiendu in viétia si-ar vende dreptulu de editiune, séu si de proprietate la altu cineva, precumu facu multi auctori séu traductori seraci).

La proprietatea literaria fisculu nu are dreptu de succesiune.

Opurile anonime, pseudonime si cele posthume, adeca care se publica dupa mórtea auctoriului, stau sub protectiunea legi càte treidieci de ani computati dela finea anului, in carele va fi repausatu auctoriulu.

Opurile care esu dela academi, universitati, séu dela alte institute ori si reuniuni (Instituten und Vereinen) puse sub protectiunea statului, au privilegiu de 50 de ani in contra reproductiunilor furtive.

Pentru opuri mari si grele de compusu durat'a protectiunei legale se póte intende in forma de privilegiu inca pe un'a serie órecare de ani.

Actele care se publica de-adreptulu de catra gubernulu tierci, inca stau sub protectiunea legi aparatorie de reproductiuni furtive, pana atunci, pana candu va afla cu cale densulu (§ 18).

Dupace va fi espiratu terminulu prevediutu in lege, séu si mai inainte, déca auctoriulu nu ar avea neci clironomu (erede), neci alti succesori in dreptulu seu, opurile literarie si artistice se potu retipari si reproduce in ori-ce forma ar placea cuiva; mai inainte inse de implinirea terminului legale este interdísu ori-ce anuntiu, ce ar fi a se face in acestu in-tiesu.

Pedeps'a, glóbb'a, amend'a ce cade in puterea acestei legi asupra reproductiunilor furtive, este destulu de mare. Tóte ecsemplariile unei editiuni furtive se confisca; tecstulu ce s'ar afla culesu, se respandesce, éra la lucrarile de arta se sfarma placele (tablele), pietrile, formele si ori-ce alte obiecte folosite esclusivu la reproductiunea furtiva; preste acésta editoriulu furtivu mai este condamnatu a plati si amenda in bani, dela 25 pana la un'a miie fiorini, éra in casu de a nu poté plati, atunci glob'a in bani se pface in arestu proportionatu. Pedepsitu fiendu cineva de duóe ori pentru retipariri furtive, atrei'a óra póte fi condamnatu si la perderea profesiunei sale (de tipografu, litografu, fotografu, xylografu etc.). Afara de acestea pedepse prevediute in lege, auctoriului ori editoriului legitimu ii remane dreptulu de a pretende si desdaunare, a carei modalitate se vede precisata in §§-ii 27—29.

Calcarile acestei legi sunt considerate cá delicta grele politienesci si cadu in competenti'a auctoritatiloru administrative politice; acestea inse nu au dreptulu de a pasi din oficiu in contra editoriloru furtivi, séu a plagiatoriloru, cí numai la cererea auctoriului nedreptatítu, séu a succesoriulu seu in dreptu.

Celelalte determinatiuni legali vedea-se in tecstulu legi. Noi amu crediutu cá e bine se atingemu si in acésta fóia càte ceva despre ecsistenti'a acelei legi, cà-ci adeca dela unu tempu incóce se mai ivesce si la natiunea nóstra càte unu scriptoriu, séu traductoriu, carele ar dori, cá dupa studiulu, fatig'a, grij'a si adesea chiaru sacrificiulu materiale ce pune cu scopu de a publica vreunu opu, se 'si cunósca si elu, séu déca are familia, clironomii lui, vreunu folosu materiale, cà-ci numai cu renumele, séu si cu glori'a séca de scriptoriu, ar potea mori de fóme si de golatate atátu elu, càtu si famili'a lui. Pana in dílele nóstre fórte puçini literati si literatori au trasu vreunu folosu materiale din scriptele loru, éra déca totusi au trasu unii, apoi acela este platitu cu sudori de sange, cu pretiulu sanatatei si uneori alu vietiei. Cei mai multi literati romani, carii au scrisu si publicatu pana acumu multu puçinu in limb'a romanésca, pana au studiatu, scrisu si tiparitu, s'au sustienutu pe sinesi de airea, din alte profesiuni ale vietiei, éra vendiarea productului literariu a fostu si mai este inca fórte precaria, nesigura, problematica; cà-ci precumu s'a mai dísu si alta-data, la noi nu se prea cumpara carti, neci bune, neci rele, neci scumpe, neci eftine, decátu numai candu cumparatulu nu se póte neci-decumu evita, de ecs. cumu este cu cartile bisericesci si cu unele scolastice, séu candu càte cineva nu mai scie ce se faca cu banii.

Se ne consolamu si in acésta cestiune mare cu viitoriulu; éra pana atunci se cugetamu celu puçinu la acei literati, carii compunu séu traducu si publica carti scolastice; se presupunemu cá déca nu altele, inca lucrarile acelora voru avea trebuintia de protectiunea legi in contra editureloru furtive.

Calile ferate ale Romaniei in relatiune catra ale Ungariei si Transilvaniei.

II.

Ne este cunoscutu la toti, cá proiectele linielor de cali ferate se ecsaminéza din mai multe puncte de vedere. In Austri'a totudeauna fù intreatu mai antaiu si mai inainte de ori-care alta clasa de ómeni: statulu maioru (Generalstab), generarii, comandantii, déca cutare linia, considerata din punctu de vedere strategicu, trebue se se faca séu nu. Dupa statulu maioru vinu interesele capitalistiloru si tehniciloru intreprenori; acestora urméza interesele proprietariloru mari cu conneesiunile loru familiare si cu protectiunile mai inalte; in fine se mai iau in consideratiune si dorintiele comerciului si ale industriei, inse

numai în cătu acestea ajută interesele claselor și a-
desea numai ale clicelor atinse aici, s'eu celu pușinu
în cătu acestea nu vinu în colisiune cu acelea. În
Ungari'a și mai alesu în Transilvani'a dnii situațiunei
mai cauta înca și unu altu interesu: alu nationalita-
ților. Scimu bine că cosmopolitii noștrii nu au neci
o idee de asemeni interese, și p'ote că neci voiescu
se audia de ele; noi inse ne simțimu obligați a con-
stata acestu adevăru, după o esperiența ce amu fa-
cutu pe acestu terenu în cursu de patrudieci de ani;
rogamu totu-odată pe totii aceia, cari voiescu a se
ocupá de aci înainte cu cestiunea calilor ferate, că
ori candu este vorb'a de a legá o linia ferată mol-
davo-romanesca cu alt'a ungaro-transilvaná, se țiená
comptu și de interesele nationalitatilor, pentrucá din
calculatiunile lor se nu lipsesca neci unu factoriu.

Dela an. 1856 încóce, ori candu a fostu vorb'a
de inființierea calilor ferate în Romani'a, și ori candu
gubernulu, s'eu chiaru regimulu din Bucuresci (Stirbei,
caimacamii, Alecsandru Ioanu I.) au cerutu dela gu-
bernulu austriacu invoirea de a legá calile ferate între
Orsiov'a și Vêrciorov'a, totu-deauna austriacii au res-
pinsu acea împreunare neconditionatu. Astadata inse
vine ministeriulu românesc și spune lumci, că gu-
bernulu ungurescu este dispusu a accepta împreunarea
pe la Orsiov'a, inse numai sub o condițiune „de a
se stabili în acelasi tempu și una alta jonctiune pe la
Brasiovu“ (adeca nu pe la Brasiovu, ci departe dela
acelu orasiu comerciale, în fundulu secuimeii transil-
vane); éra apoi ministeriulu românesc adaoge la a-
céstá: „amu fostu siliti a admite propunerea sa,“ —
adeca propunerea guvernului din Bud'a-Pest'a.

Și pentru ce óre guvernele repausate ale Austriei
vechi refusera cu atata constantia încopcierea cali-
lor ferate pe la Orsiov'a? Pre cătu scimu noi, și
credemu că suntemu bine informați, totu-deauna gu-
bernulu din Vien'a dícea, că consideratiuni importante
de natura strategica nu' iérta încopcierea pe la Or-
siov'a, că în acea strimțóre dintre munti și Dunare
inemiculu ar putea bate și sfarma calea ferată și
a împedeca trecerea cu multu efect, asiedindu ba-
teriile fatia pe malulu dreptu alu Dunarei; cu alte
cuvente: Austri'a nu voiá se lege calea sa ferată cu
a romanilor pe la Orsiov'a de fric'a turcilor, s'eu
de a serbilor!

Era unu tempu, în carele astufeliu de glume di-
plomatice se luá f'orte seriosu în Bucuresci și li se
dá credimentu deplinu; astadi inse speramu că în
cestiuni de importantia imensa glum'a va fi luata nu-
mai de ceea ce este ea în adevăru și mai multu ni-
mica. Unu mare numeru de cali ferate din staturile
europene trece printre munti, prin vali strimțe, pe
tiermii riurilor, prin tunelle lungi și intunecóse, pe
la fruntarea altui statu; intr'aceea se încinge câte unu
resbelu furiosu între unu statu și altulu, s'eu și vre-
unu resbelu civile în acelasi statu. Și ce se întâmplá
óre cu calile ferate în asemeni casuri? Le bombar-
dezá cineva din malu în malu, din munte în munte?

Este trebuința de a preda prafu și plumbu spre a-
celu scopu? Acéstá ar fi o nebunia și o barbaria,
pentrucá e multu mai usioru a scóte câteva s'ine pe
la mai multe statiuni, pentrucá se împedeca apropierea
inemicului pe calea ferată. Între Orsiov'a și Vêrcio-
rov'a s'au batutu de multe ori nemții cu turcii, fara
neci una cale ferată; ei se mai potu bate și de aci în-
ainte, ei s'eu altii, totu în strimțorile dela Orsiov'a,
s'eu ori unde voru avea pofta de a versá sange ome-
nescu; potu inse fi dloru f'orte securi, că în favórea
loru neci Danubiulu nu 'si va schimba cursulu seu,
neci muntii nu le voru face placerea de a se stra-
mutá de acolo, de ecsemplu în pustiele Ungariei, ér
fatia cu aceste pedece naturali calea ferată, ori că
este, ori că lipsesce, asupra rezultatelor bataliei nu
p'ote influența nimicu.

Din acestea urméza, că argumentulu de resistința
imprumutatu de catra austriaci dela vederile loru stra-
tegice au fostu numai unu pretextu, și că adevăratele
cauze, pentru care densii n'au voitu neci se audia de
încopcierea calei ferate pe la Orsiov'a, au trebuitu se
fia, au și fostu cu totul altele. Inse care? Acést'a
nu aru fi tocmai preste putința de a divina.

Eca inse că guvernulu comitelui Andrásy neci
că mai face mențiune de consideratiuni strategice pe
la Orsiov'a, ci ese cu una alta condițiune sine qua non
(fara care nu) dicédu: Pentru Orsiov'a, Vêrciorov'a,
dati-ne voi noue Uz-Ocn'a; ér déca nu voiti asia, nu
veti avea nimicu. Atunci ministeriulu românesc este
silitu a admite propunerea sa. Silitu? Și pentru ce
silitu? Pentrucá ministrulu presiedinte comitele An-
drásy, cá și ministrulu de comunicatiune, Em. Mikó,
suntu secui din Transilvani'a, ér anume acestu din
urma are proprietati mari tocmai în acele parti ale
țierei? Ministeriulu românesc silitu atunci, candu elu
vede bine, că guvernulu ungurescu, că cas'a Warring
et Comp. au înaintatu atátu de multu cu calile ferate
în Transilvani'a, și că acumu se vedu ajunsi în strim-
țorile muntilor, de unde nu știu încotro se mai ésa?

Dara va întrebá cineva: unde a fostu mîntea un-
gurilor, candu în anul 1868 au decretatu legea
sunatoria despre retiéu'a calilor ferate în Transilva-
ni'a pana susu în munti de catra Moldov'a și pana
la Brasiovu, déca n'au fostu securi de regiunile și
strimțorile, prin care aru avea se ésa din munti afara.
Respunsulu este f'orte usioru: Austro-ungurii au comp-
tatu totu-deauna, voru compta înca multu tempu pe
lips'a de stabilitate la moldavo-romani, pe indolenti'a
loru, pe lips'a de curagiu, pe cabale și intrige, pe
interese provinciale și locali. Acestea nu sunt cuven-
tele n'ostre, ci suntu cuvintele lor. Nu suntu cinci
septemani, de candu unu magnatu transilvanu a d'isu
catra óspetii sei invitati: Neci candu moldavo-romani
aru primí poruncile dela noi, nu aru lucrá mai bine
în interesulu corónei unguresci.

Intr'aceea tocmai și în casu candu moldavo-ro-
manii aru fi în adevăru uniti între sine și aru fi
domni absoluti peste sine și peste vointi'a propria,

gubernulu si legislativ'a in Bud'a-Pest'a sciu fórte bine, cà ce folóse reali au se traga in viitoriu din acele cali ferate din Transilvani'a, pe care le impinge din doue parti catra fruntari'a Moldovei.

Mateiu Milo.

Diletantismulu de teatru incepuse la Iasi intre familiile patriciane (boieresci) inainte de acésta cu cincideci de ani. In casele familiiloru Cantacusinu, Rosetti s. a. se aduná tenerimea la unele díle spre a'si alege vreun'a piesa francésca, mai alesu comedia, si a inpartí rolele intre sine, apoi a le produce in vreunu salonu. Asia dara pre candu tenerimea din familiile fruntasie in Bucuresci producea câte un'a drama in limb'a elina, éra in Blasiu câte una latinésca, in Iasi jocá francesce, in anii dintai inse multu câte trei piese pe unu anu. Pre candu dn. Milo ajunsese in etate de 9—12 ani, i se dá si densului role copilaresci, pe care le ecsecutá cu atáta precisiune, in càtu mai multi membrii ai societatei, in care se intocmea asemeni distractiuni, dícea càtu in gluma càtu in adinsu: Din acestu Mateiasiu o se se alega unu adeveratu actoriu.

Dela anulu 1824 inainte, adeca dupa restaurarea domniloru romanesci si a limbei romanesci in Principatele romaniloru, familiile fruntasie incepura a trimite pe fiii lor mai cu de-adinsulu la invetiatura si anume la Vien'a, la Berlinu, cei mai multi inse la Parisu, de unde venisera fratii Stirbeiu et Bibescu si alti càtiva teneri moldavo-romani. Const. Negri, Mich. Cogalniceanu, Mateiu Milo, Alecs. Cusa si alti mai multi esira mai totu intr'unu anu din patri'a lor, pentrucá se se reintórca numai cá adulti.

Intre acestea Georgie Asachi cá profesoriu si directoriu alu scóleloru nationali la Iasi, incepuse a'si alege din teneri mai de talentu si a le inpartí role din câte una comedia de ale lui Kotzebue, tradusa in romanescce. Se intielege, cà asia ceva se intemplá éراسi numai la díle anumite ale anului, prin urmare totu numai de diletantismu. Ce se vedi inse, cà sementi'a aruncata in modulu acesta incepù se produca unu fructu, la care póte fi cà pe atunci cugetase numai Asachi. Unu june, anume Poni si duóe sorori ale sale se determinara a intreprinde formarea unei trupe de actori si actoritie pentru teatru romanesc. Ddiu scie, prin câte fatalitati va fi trecut acelu june boieranasiu si sororile sale, pana candu au ajunsu, cá se póta da câte 15 multu dónedieci de representatiuni romanesci pe anu in capital'a Moldovei. Se pare cà Poni numai camu dela 1830 inainte incepuse a'si cerca poterile sale, inse si pe atunci numai cu sfiéla mare, pentrucá trupele si censorii rasesci mai era inca in tíera. Asia potemu supune fara tema de eróre mare, cà societatea dramatica romanésca se nascuse in Iasi ceva mai curendu decátu cea din Bucuresci, cà inse amenduoe au inceputu a se desvolta totu numai dela 1834 inainte.

Dupa 12 ani de petrecere in strainatate junele Mateiu Milo se reintórse la an. 1836 in patri'a sa dela Parisu, unde ascultase cursulu de litere si de filosofia, cursulu de drepturi si economi'a politica. June nascutu din un'a familia, care stá in conexiune de consangenitate cu cele mai de frunte ale Moldovei, Milo avea cariere deschise cá toti contemporanii sei, pe carii astadi ii vedemu jucandu pe scen'a cea mare a tieri intregi, role politice fórte diverse, mai mari, mai mici, éra unii destulu de tragice. Dela Milo inca se asteptá cá se faca patriei sale vreunu sierbitiu, prin urmare se cera vreuna functiune. Asia a si facutu, pentrucá s'a rogatu, cá se i se dea postulu de — directoriu alu teatrului nationale din Iasi. Era lucru firescu, cá societatea mai de frunte din Iasi audiendu de asemenea cerere a unui fiu de boieriu protipendatu, se dea din capu si se'lu tiena de unu fantastu. Cu tóte acestea M. Milo remase nestramutatu pre langa cererea sa si asia luá asupra'si directiunea teatrului romanesc. Asia 'i sioptea lui geniulu seu, intim'a sa convictiune, cà elu are vocationea de a forma una scóla dramatica romanésca. ale carei subiecte se fia luate din viéti'a poporului romanesc, din istori'a, din traditiunile, suferintiele, datinele, costumele (mores et consvetudines) si apucaturele singularie ale lui; inbracate in vestmente nationali, reproduse in limb'a nationale si óresicumu infipte pe scena, reinprospetate, reinviéte, pentrucá se nu se pérda neci-decumu. Din toti contemporanii sei Vasilie Alecsandri, amiculu seu din copilaría, a fostu acela, care a priceputu mai curendu, care era ide'a ce conducea pe Milo in actiunile sale. Din pen'a lui Alecsandri castigatu pentru acea idea esira apoi atátea piese populare, parte originali, parte imitatiuni, cu care s'a inavutitu repertoriulu teatrului romanesc de comedii si vodevile. Bine se insemnamu: repertoriu de comedii si de vodevile, éra mai multu nimicu, pentrucá celelalte ramuri ale dramaturgiei si anume tragedi'a (Trauerspiel), dram'a (Schauspiel) si oper'a nu cadu in sfer'a de activitate artistica a dlui Milo; cà-ce temperamentulu, naturelulu si chiaru statur'a dlui Milo nu este pentru role tragice si inaltu serióse. Acésta inpregiurare inse merita cá se fia pertractata inadinsu si cu atátu mai virtosu, cà-ci s'a observatu si astadata, cà unii ómeni judeca in cestiuni de arta cu nespusa usioratate, inse numai cá orbulu despre colóre.

Dela a. 1836 pana catra finea anului 1847 dn. Milo a condusu teatrulu romanesc din Iasi in calitate de directoriu si a lucratu din respoteri pentru incrementulu aceluia, pana atunci inse densulu in persóna nu a esitu neci-unadata pe scena publica. Din érn'a anului 1847⁷/₈ a inceputu se jóce si Milo câte una din rolele principali. Repausatulu in domnulu unchiu-seu Nicolae Milo, carele pe atunci era mare vistiariu, adeca ministru de finantia alu Moldovei, amaritu in sufletu pentru „necugetat'a fapta a nepotu-seu, care'i compromise atátu de multu numele

de Milo, scotiendu'lu in acestu modu pe scen'a de comedianti, " luà una decisiune demna de unu Cato censorius, cá se pedepsésca pe nepotu pentru acea fapta. Inse cumu? pentrucă societatea patriciiloru moldoveni nu mai era neci cea antica a republicei primitive din Rom'a, neci macaru cea din dílele Ludoviciloru Franciei, séu de pre tempulu lui Cromwell in Angli'a, pre candu teatralistii era renumerati intre vagabundi si tiegani, si pre candu popii din Parisu nu voira se ingrope pe domnişór'a Adrienne Lecouvrier, cà-ci jucase pe scena. Cu tóte acestea coconulu*) Nic. Milo, marele vestiariu alu tierei, decise a demanda sierbitoriloru sei, cá in sér'a in care nepotuseu Mateiu va mai cuntezá se ésa pe scena, ei inca se mérga la teatru si — se'lu fluiere. Sierbitorii supusi credintiosi ai coconului Nic. Milo mare vistiariu, implinira mandatulu patronului loru cu tóta promptitudinea, cà-ci fluietara si siuierara pe coconasiulu Mateiu, cá si ori-cari alti fluietatori bine platiti de pe la unele teatre europene. In aceleasi momente dn. Mat. Milo esindu pe scena, se adresà catra publicu camu cu aceste cuvente: Pàna in dio'a de astadi nu am crediutu cà pociu se fiu si eu actoriu pe scena, cà-ci nu sciam cà asi avea si calitati, pentru care se meritu a fi sí fluietatu, éra nu numai aplaudatu. Inse de astadi inainte eu sunt actoriu pe scen'a romanésca.

Asia a si fostu. Dn. Milo mai conduse teatrulu romanescu din Iasi pana la 1851, éra in acelu anu cerù voia dela B. D. Stirbeiu, domnulu Munteniei, cá se póta da representatiuni si in teatrulu din Bucuresci. I-s'a concesu, inse cu mare greutate, si cu conditiune de a se capuf de pasporturile cele mai regulate, pentrucă — asia era pe atunci. Dn. Milo a sacrificatu preste treidieci de mii de galbini din averea sa pentru infientiarea teatrului romanescu; se pare inse, cà din tóte spesele câte a facutu dumnealui pentru acelu scopu, neci unele nu'i venira asia grele, cá cele facute in 1851 pana la Brail'a si pana la Bucuresci. In adeveru cà neci nu era gluma a caletorí cineva in acelea tempuri dela Moldov'a la Munteni'a cu scopulu sacru in ànima si in mente de a prepara calile unirei, de a face cunoscuti pe romanii unei provincii cu ai celeilalte.

Pe anulu 1852 reintorcènduse Milo la Iasi, afla cà in contra lui se tiesuse un'a intriga, in capulu careia era chiaru ministrii. Ei adeca luasera in protectiunea loru pe dn. Delmarie, francu recomandatu de madam'a Le Roi, care pe atunci stá in mare gratia la Iasi; pe acela boierii si ministrii 'lu auctorisara, cá se aduca la Iasi una trupa italiana si inca cumu se pare, pe langa conditiuni, in càtu trup'a romanésca se nu mai póta joca de locu. Viediendu aceste Milo, cerù audientia la Grigorie Ghica. Mariiasa 'i díse: Eu nu'ti pociu ajuta, n'am ce 'ti face;

*) Pàna spre anulu 1858, in care a emanatu conventiunea dela Parisu, una din regulele bunei cuviintie in Moldov'a era, cá si cei de rangu egale se'si dica unulu la altulu Cocóne.

boierii striga tare in contra Dtale, pentrucă prea ii critici; nu le placu piesele pe care le dai dumneata.

Audiendu Milo acésta resolutiune verbala a domnitoriului, dechiarà indata, cà se retrage cu totulu dela teatrulu romanescu din Iasi, éra apoi cerù pasportu spre a poté trece la Bucuresci, unde a si mersu in acelasi anu, si unde mai tardiu i s'a concediutu directiunea teatrului romanescu, in care functiune a statutu 12 ani, adeca pàna in érn'a anului 1866, candu apoi vediendu crescènd'a nemultumire a tierei si cá prin instinctu presimtiendu un'a catastrofa, cu siepte díle inainte de caderea lui Alecsandru Ioanu I. isi dede dimisiunea cá directoriu cu atàtu mai virtosu, cà in casu de prefaceri mari potea se se téma tocma si de resbunari personali produse prin furi'a colcaitórieloru patime revolutionarie, care vedea in Milo nu numai pe moldovénulu, ci si pe consangénulu lui Cusa (vèru alu duoilea?). De atunci Milo ese pe scena mai multu numai cá dilettantu; directiunea teatrului celui mare din Bucuresci este pe alte mani; inse nu scimu cumu s'a intemplat, cà de duoi ani incóce guvernulu se vediù indemnàtu a subtrage dela teatru romanescu subventiunea anuala de trei mii galbini, care mai inainte i se votá dela statu*). Lumea voiesce a sci, cà membrii din carii era compusu comitetulu teatrului, pre langa ce nu era uniti intre sinesi, apoi neci nu se pricepea la conducerea unui teatru. Intru adeveru, cà acestu defectu ilu affi tórtè desu chiaru la multi ómeni de scientia, carii fiendu-cà sciu carte multa, au nefericirea de a crede, cà sunt apti de a conduce si afacerile unui teatru, care voiesce a imita si dóra a si ajunge pe templele Thaliei, care se afla in cele mai mari capitale europene.

Dn. Milo isi sacrificà starea parentésca in favórea artei si a limbei romanesci si cu dorintia de a corege prin luare in ridicolu miile de vitiuri, defecte, debilitati morali, gogomanii si naucii omenesci, care s'au incuibatu si au prinsu óresicumulu scórtia pe caracterulu romanescu. Milo a sacrificatu si mai multu decàtu avere: sanetatea sa. Acestu artistu inse affa pentru acelea perderi una consolatiune si recompensa dela patria si dela tron. Pre candu adeca dn. Milo asteptá mai multu cá se fia persecutatu, decàtu recompensatu, éta cà camerele tierei ii votara una pensiune pe viétia de câte 7200 franci séu lei nuoi pe anu, éra Marii'a sa domnulu tierei Carolu I. ilu decórà cu medali'a sa cea mare de auru, ce pórtà emblema: Bene merenti. Acésta recompensa nationale, precumu si cea dupla data dlui Ioanu Eliadu-Radulescu cá pensiune si éra si cá desdaunare pentru perderile avute in anulu 1848 si de atunci inainte pre càtu fusese ecsilatu cu famili'a sa, face onóre Romaniei, natiunei romanesci si corpuriloru legislative. Milo nu a statu neci-unadata in sierbitiulu statului, prin

*) Teatrulu magiaru din Pesta i se votara pe anulu 1870 70 mii fiorini v. a., adeca cá la 12 mii galbini cá subventiune.

urmare dupa legile positive neci cà avea dreptu la vreuna pensiune. I. Eliadu fusese càtiva ani profesoriu dupa Lazaru si nu mai sciu càti ani archivaru alu statului in dilele lui Al. Ghica voda; tiér'a inse s'a sciutu inaltia in casurile acestea mai pre susu de §§-ii destinati a se tiené si obserba pentru functionarii statului, si in persón'a lui Milo a recompensatu art'a cultivata pe pamentulu Moldavo-Romaniei in cursu de ani treidieci si duoi, cumu si devotamentulu patriotieu, éra in persón'a lui I. Eliadu nu se pensionà neci dascalulu dela s. Sava, neci archivarulu „sine cura,“ ci se recompensà in lini'a prima devotamentulu pentru limb'a si literatur'a nationala, amórea catra patria, cumu si una familia numerósa, lipsita de staricie'a sa prin evenimente extraordinarie din 1848, la care capulu ei luase parte eminentu activa.

Dn. Milo care cugetase mai de multe ori in viétia sa la confratii sei de dincóce, fara cá se fia avutu ocaziune de a'i vedé in patri'a loru, in starea de repausu in care se aflá, se decisé a calca acumu prim'a óra pe pamentulu Transilvaniei, insocitu de un'a trupa, care dupa cumu fusese dlui informatu din mai multe parti, neci-decumu nu putea se fia neci asia numerósa si neci asia costatória, precumu ar fi una destinata a da representatiuni in capitalele Romaniei. Acei carii au informatu pe dn. Milo in acestu intielesu, au facutu bine; ei au lucratu cá ómeni cu óresicare esperientia. Numerulu locuitoriloru capitalei romanesci trece preste 150 mii, avutiile materiali ale aceleiasi sunt de diece ori mai mari decâtu ale toturorú cetatiloru si orasieloru transilvane computeate la unu locu, midiulócele de viétia induoitu mai scumpe, pretensiunile publiculu fórte mari, de alta parte si pretensiunile actoriloru, éra mai alesu ale actoritieloru celoru mai de frunte nu stau neci intr'unu feliu de proportiune cu facultatile nóstre materiali; apunamentele, adeca platile acestora sunt atàta de mari, in càtu neci unu publicu alu cetatiloru transilvane nu ar fi in stare de a le scóte din pungile sale. Sunt adeca dame cantaretie, care au càte duódieci de galbini pe luna, sunt inse si de acelea, care iau totu atàta pe septemana, pentrucà pe langa ce art'a loru este fórte grea, apoi inse garderob'a le costa adesea sume enorme. Dn'a Tardini s'a reintorsu din patri'a nóstra in an. 1863 prea indestulata cu primirea ce avuse trup'a sa; in 1864 vení aduo'a óra, éra de atunci nu se mai incercà se ne revédia. Dn. Pascali vení cu trup'a sa intr'unu anu si mai multu nu, macaru-cà nu l'au inpedecatu neci catastrofe elementari, neci guera, neci morburu epidemice, neci se póte plange cà nu ar fi fostu primitu cu tóta caldur'a si charitatea fratiésca. Cine va ajunge pana la anulu, va afla, déca dlui Milo ii dà séu nu'i da man'a, cá se ne revédia si altadata cu trup'a sa, mai mica, dupa cumu a fostu cea din estempu, séu mai numerósa, dupa cumu astepta unii si altii.

Una parte a pieseloru representate aici la noi

de trup'a dlui Milo era cunoscuta publiculu romanescu de mai inainte, pentru aceea inse cas'a totudeauna era plina; éra caus'a fu atàtu pentrucà publiculu din ani in ani se si mai preface, càtu si pentrucà partea cea mai mare a roleuru era jocata bine si adesea fórte bine. Unele piese din repertoriulu dlui Milo au subjectu cu totulu localu, prin urmare si limb'a personageloru are unu caracteru localu, de Iasi, de Bucuresci, séu provincialu moldovénu. care aici la noi nu se prea pricepe; la tóte acestea inse moldavo-romanii ne potu respunde prea bine mai alesu cu duoe inpregiurari si adeca, cà literatii (poetii?) romani din Transilvani'a inca n'au presentatu trupeí dlui Milo, séu Pascali, séu Tardini, neci un'a piesa romanésca originala, scósa din viétia nóstra sociala si nationala de aici, care se merite a fi reprezentata pe scen'a romanésca, ba ei nu au esitu pana acuma neci macaru cu nesce traductiuni bune, ale unoru piese straine, inse acomodate la cerentiele nóstre; mai departe, cà déca este vorb'a de comedii, de vodevile si farse, apoi totu voru fi mai bune acelea, care s'au produsu de atàtea ori in capitalele Romaniei, decâtu multimea nenumerala a acelorú secaturi sarbede, necalite, lipsite de ori-ce simbure sanetosu, adesea plesnitórie in fatia pentru morala si bun'a cuvenintia, la care romanii dela orasie alerga, pentrucà se le védia in càte unu teatru nemtiescu, si isi vérsa pungile, fara cá se scia pentru ce. Dintre piesele càte se afla in tempulu de fatia in repertoriulu romanescu, unele dupa càtiva ani voru disparea din acelasi, pentrucà pana atunci se voru fi schimbatu reporturile sociali, datinele, ómenii, generatiunile. Mai multe inse din acelea piese au fostu pana acilea una adeverata necesitate pentru publiculu moldavo-romanescu (vedi de ecs. Lipitorile satelóru s. a.); din contra unele sunt farse (Possen), care cá mane se voru face nevedite din repertoriu. In càtu pentru noi pe aici, apoi la mai multe s'ar putea aplica satir'a lui Horatiu: Mutato nomine de te fabula narratur. Sunt si in patri'a nóstra multe reporturi putrede, la care se póte aplica prea bine satir'a comica, déca ne este ertatu a díce asia, coprinca in representatiunile dlui Milo cu trup'a sa.

Despre diferenti'a intre scóla dlui Milo si intre cea nóua a dlui Pascali, care merge alaturea cu „cea vechia“ rivalisandu, au se ne vorbésca recensentii din Bucuresci, cà-ci noi nu suntemu competenti; preste acésta ni se pare, cà un'a cá si alt'a se afla in unu feliu de fermentatiune, din care dupa tempu va resulta una scóla midiolocía, care va reconcilia cosmopolitismulu dlui Pascali cu pretensiunile strinsu nationali ale acelui publicu, care tiene la scóla dlui Milo. Pana atunci inse ecsistenti'a politica a natiunei si a patriei romanesci va trebui se fia multu mai bine asecurata, decâtu este ea in tempulu nostru; pentrucà scóla lui Milo se póta face concessiuni cosmopolitismulu; de alta parte dramele serióse si tragediile, cumu si comediile numite de salonu, tóte originali, voru trebui se se fia inmultitu binisioru in

limb'a noastră, pentru că scól'a lui Pascali se scótia din repertoriulu seu mai alesu acelea piese, alu caroru subiectu este luatu din viét'i'a poporului francescu asia, in càtu unele cá acelea pentru publiculu romanescu n'au neci-unu intielesu. Sunt inse sute de piese fórte bune, compuse in alte limbi, alu caroru subiectu póte fi intielesu si gustatu de catra ori-ce poporu dotatu dela natura cu spiritu si cu ânima intréga, pentru că unele cá acelea sunt proprietatea omenimei intregi; ce vei alege inse din nefericitele traductiunii, care se facu numai cá de elaca, numai cá in bataia de jocu pentru limb'a noastră si pentru publiculu nostru! Originalulu torturatu, scalambatu in romanescu, cine se afle vreunu gustu in representarea lui pe scen'a romanésca! Ne trebuescu traductori, carii se cunósca perfectu câte duóe limbi, avendu-le in deplin'a loru potestate, nu numai din carti, ci si din viét'ia, de pre scena, tribuna, catedra, piatia, amvonu, din capitala si dela satu, de pre uscatu si dela mare, dela campu si din padure, din lucratori'a profesionistului orasianu si de langa aratrulu agricultoriului. A traduce este arta si inca grea, care inse la noi se tiene a fi in cele mai multe casuri una jocaría. De aici atâtea traductiuni miserabili.

Acestea en passant. Se ne reintórcemu la dn. Milo, despre care genialulu comicu Levasseur fiendu pe la a. 186 $\frac{1}{2}$ in Bucuresci si dandu rol'a avarului in pies'a propria „33 mii franci,” vediendu apoi aceeași rola produsa de Milo, a dîsu: Milo m'a batutu. Déca junii din generatiunea presenta voru intra in templulu Thaliei cu aceleasi cunoscintie teoretice, cu acelasi devotamentu pentru arta, si cu aceeași amóre catra patri'a si natiunea loru, cu care a intratu Milo la 1836 si a perseveratu pana in 1866, atunci romanii voru avea teatru nationale, éra in casulu contrariu ei voru avea teatru francescu, italianescu, nemtiescu. —

Cu acésta ocaziune consemnamu aici óresicumu spre tiene de mente, piesele acelea, pe care dn. Milo cu trup'a sa le-a datu estempu in teatrulu din Brasiovu. Acelea sunt:

„Lipitorile sateloru,” comedia in 5 acte de V. Alecsandri si M. Milo, musica de Vachmann.

„Boierii si tianarii,” comedia vodevila nationala in 2 acte de M. Milo, musica de A. Flechtenmacher.

„Prapastiile Bucuresciloru,” comedia vodevila in 4 acte, compusa de M. Milo, musica de I. Vachmann.

„Corbulu romanu,” vodevilu nationalu intr'unu actu de V. Alecsandri, musica nationala compusa de I. Vachmann.

„Paraponisitulu,” cantioneta comica de V. Alecsandri, esecutata de M. Milo.

„Pricopsitii,” comedia vod. intr'unu actu de S. Michalescu.

„Zuliaridi,” comedia intr'unu actu de V. Alecsandri.

„Soldatulu romanu,” vodevilu nationalu intr'unu actu.

„Urit'a satului,” vodevilu nationalu in 2 acte de Carada, musica de Flechtenmacher.

„Jianulu, capitanu de haiduci,” drama nationala cu cantece in 4 acte si 6 tablouri, de M. Milo.

„Bab'a Hirc'a,” opereta nationala in 2 acte si 3 tablouri, compusa de M. Milo, musica nationala de A. Flechtenmacher.

„Barbu Lautariu,” cantioneta comica de V. Alecsandri, esecutata in costumu traditionalu de M. Milo, acompaniatu pe scena de unu tarafu de lautari.

„Pensio-Mania séu Chera Nastasia,” cantioneta comica de V. Alecsandri, esecutata de M. Milo.

„Milo directoriu,” comedia vodevila intr'unu actu de V. Alecsandri, musica de Ed. Vachmann.

„Paraclisieriulu,” vodevilu nationalu intr'unu actu de V. Alecsandri, musica de Ed. Vachmann.

„Herscu Bocceagiulu,” cantioneta comica de V. Alecsandri, esecutata de M. Milo.

„Mus'a dela Burdujeni,” comedia vodevila intr'unu actu de C. Negrutiu.

Trup'a dlui M. Milo a fostu compusa asta-data din urmatoarele persóne:

Dnii: M. Milo. Eliescu. Alecsandrescu I. Alecsandrescu II. Nicolau. Mincu. Motiatieanu. Dómnele: Nicolau. Alecsandrescu. Senti. Ionescu. Constandinescu.

Societatea academica romana din Bucuresci.

Fu conchiamata si in anulu acesta pe $\frac{1}{13}$ Aug. preste tóta asteptarea noastră. In invitatiunea delegatiunei academice, adresata membriloru cu dat'a din 15. (27.) Iuniu a. c. Nr. 31 pasagele urmatórie merita tóta luarea-amente. In aceleasi adeca se díce: „Delegatiunea convinsa despre necesitatea, cá in anulu currente se aiba locu una sesiune càtu mai completa, spre a puté delibera asupra mai multoru cestiuini de cea mai mare inportantia ce cadu in sfer'a ei de lucrare, are onóre a ve adduce aminte dispositiunea statuteloru, invitandu-ve a veni negresitu la dio'a prevediuta etc. etc.” Subscrisu: Secretariu A. Treb. Laurianu.

Cà societatea academica romana ar avea a delibera si in anulu curente asupra unoru lucruri de cea mai mare inportantia, póte crede oricine cunósce vocatiunea ei manifestata prin statute, care'i dau de lucru pe unu seculu intregu. In casulu de fatia inse se pare, cà delegatiunea mai intielege si altu-ceva; de ecsemplu precumu ar fi corregerea confusiuniloru produse in cursulu ernei trecute prin presedentele societatei in urmarea misteriosului conflictu, pe care'lu avù dumnealui cá din chiaru-seninu cu dn. Cogalniceanu.

Fia ori-cumu va fi, noi inca rogamu pe toti acei membrii ai societatei academice romane, carii nu sunt inpedecati de locu, de ecs. prin unu morbu greu, séu prin captivitate, se lase orice alte afaceri si se mérga pe $\frac{1}{13}$ Aug. la Bucuresci, unde se petróca si se ia parte activa la lucrarile societatei academice, déca nu mai multu, celu pnçinu pana catra $\frac{15}{27}$ Aug., adeca pana la una completare si dóra reorganizare mai sigura a societatei, pentru că se nu mai devina serman'a érași jocaría copilarésca, candu a intrigeloru, candu resbunarei personali.

Tantae molis erat . . .

PHILOLOGICA.

Grammatik der romanischen Sprachen von Friedrich Diez. Erster Theil. Dritte, neu bearbeitete und vermehrte Auflage. Bonn, Edward Weber's Buch-

handlung. 1870. 8° mare. 514 pag. Pretiulu (aici in Brasiovu) 5 fiorini val. austr.

Acestu filologu renumitu, cunoscutu pana aci la romani numai in unu cercu fórte angustu de literati si anume filologi, tractéza in gramatic'a sa despre siese limbi romanice, adeca de origine latina, éra acelea sunt: duóe orientali, italian'a si romanesc'a (valachische); duoe sud-occidentali, ispanic'a si portugal'a; duoe nord-occidentali, provincial'a si francésca.

In prefatiunea ce scrie dn. Diez la acésta atrei'a editiune a gramaticéi sale, ne spune, cà elu éراسi a trebuitu se prelucre multe din trens'a, pentrucà in acestu periodu de duoispredece ani, in acestea limbi romanice s'au intemplantu multe lucruri nóue pentru una gramatica istorica. Autoriulu se mai escusa, cà in introductiune a trecutu preste marginiile gramaticéi, cà-ci au amestecatu mai multe, care se tienu de dominiulu istoriei. Cu limb'a „valachica“ auctoriulu se ocupa dela pag. 135 pana la 142, apoi dela 467 pana la 485 inadinsu, éra de aci incolo numai cá pe intemplate.

Romanii potu fi recunoscùtori acestui filologu germanu, cà elu isi luà tempu de a cerceta si limb'a nóstra cevasi mai deaprópe, pana candu vení la convictiune, cà acésta inca trebue se se renumere intre limbile romanice; de alta parte inse nu se póte trece cu tacere inpregiurarea, cà dlui Diez tocma si in acesti duoispredece ani din urma ii stetera fórte puçine fòntani romanesci spre dispositiune, din care se póta elu urmari desvoltamentulu limbei romanesci si directiunea pe care o luà acésta mai alesu dela anulu 1860 incóce, de candu limb'a romanésca scrisa cu litere latinesci se inaltà pe tronul. Dn. Diez spre a urmari desvoltarea istorica a limbei nóstre, se folosi mai preste totu numai de càtiva scriitori neromani, germani si slavi, caroru intre alte le lipsesce mai de totu audiulu pentru sunetele limbei romanesci.

Intr'aceea scopulu nostru neci-decumu nu este a scrie critic'a gramaticéi dlui Diez, pentru care ne lipsescu orice calitati, ci noi amu doritu numai a trage luarea-amente a filologilor nostrii asupra aceste editiuni „prelucrate,“ cumu si a'i rogá, cá se stea dlui Diez in ajutoriu celu puçinu pentru partea a duo'a a gramaticéi sale, in càtu aceea va tracta si despre limb'a nóstra.

REVISTA SCIENTIFICA,

diariu pentru vulgarisarea scientieloru naturale si fisice, cu care facuramu cunoscintia in Nr. trecutu, áre in cei 9 Nri veniti noue pana acumu urmatóriele materialuri:

Prospectu. Dela redactiune.

Geologia. Diluvii séu potópe: — Fontani ardietóre séu focuri naturale. — Archeopteryx, animalu reptilu-pasere, disparutu, si gasitu in calcarulu litograficu dela Solenhofen in Bavari'a. — De Gr. Stefanescu.

Zoologia. Insectele vatematóre (se continua). — Despre struti. De C. F. Robescu. — Margaritarele. — Spalax Typhlus. — Ursulu albu. De Gr. Stefanescu. — Despre tigrul. De P. S. Aurelianu.

Zootechnica. Oile merine. — Amelioratiunea cailoru in Romani'a. De P. S. Aurelianu.

Botanica. Floricele de primavéra. — Bumbaculu. De P. S. Aurelianu. — Despre céiu. De C. F. Robescu.

Aclimatatiune. Introducerea arachidei. De P. S. Aurelianu. Forestieria. Conservarea lemnului prin injectiune, (se continua). De C. F. Robescu.

Cronica. De P. S. Aurelianu.

Himia. Elementele naturei, (se continua). De Gr. Stefanescu.

Igiena. Cercetari fisiologice si clinice asupra nicotinei si tutunului de dr. Blatinu. De C. F. Robescu. — Despre ventilarea si incaldirea locuintieloru. De V. Tencoviceanu.

Clasificatiune. Divisiunea fiintieloru in natura. De Gr. Stefanescu.

Medicina. Echou negativu la Lanringit'a pseudo-membrónsa a dlui dr. Romniceanu. De C. N. Demetriescu.

Caletorie. Caletoriile sciintifice in 1868 si 1869 de Sir Roderique I. Murchison. Trad. din frantiosesce de Gr. Stefanescu.

Stampa. Oile merine. — Céiu si bumbacu. — Calulu arabu. — Atelieru pentru injectarea lemnelor. — Spalax Typhlus. — Archeopteryx. — Strutiulu si casuarulu. — Ursulu albu. — Tigruulu regalul. — Sectiune longitudinala a spitalului Lariboisière.

Bibliografi'a.

Fapte sciintifice diverse.

Catra dd. abonati si corespondenti. Dela redactiunea.

Din sfer'a instructiunei publice nationale.

Pana la esirea acestui Nr. in publicu ecsamenele publice de véra au apucatu a se face in totu coprin-sulu tiei, prin urmare din acestu punctu de vedere publicarea ordinei ecsamenelor din Brasiovu in acésta fóia ar fi de prisosu; noi inse o reproducemu aici cu totulu din alta cauza, pentrucà adeca aceia carii sciu, pe ce trépta stá odenióra instructiunea publica la romanii din Brasiovu, se cunósca si din aceste diferenti'a cea mare, totu-unadata se combine si la viitoriu.

Ordinea ecsamenelor publice la scólele centrale rom. gr. or. din Brasiovu la fin. a. scol. 18⁶⁹/₇₀.

a) La gimnasiu in 22. Iunie s. v. an ecsaminatu:

in Cl. VII.	din Religione	prof. Ios. Fericeanu.
" "	VI. " Limb'a magiara	" Ios. Fericeanu.
" "	VII. " Matematica	" P. Dima.
" "	VI. " Limb'a latina	" D. Almasianu.
" "	V. " elina	" St. Iosiffu.
" "	V. " Istori'a naturala	" V. Oroianu.

In 23. Iunie:

in Cl. IV.	din Limb'a germ.	prof. Dr. V. Glodariu.
" "	IV. " Fisic'a	" V. Oroianu.
" "	III. " Limb'a latina	" I. Lengeru.
" "	III. " Istrori'a univers.	" Dr. N. Popu.

In 24. Iunie:

In tóte clas. gimn. din Limb'a francesa prof. I. Lengeru. In Cl. IV. de fete fu espositiunea lucrurilor de mana si ecsam. diu ínvétiam. Dr. I. Mesiota si V. Oroianu.

In 25. Iunie:

- In Cl. II. din Roman'a si German'a prof. I. Popea.
 " " II. " Limb'a latina " I. Ionasiu.
 " " I. " Geografia " Dr. N. Popu.
 " " I. " Matematica " Ip. Ilasievici.

b) La scól'a comerciala si reala in 26. Iunie:

- In Cl. I. comerc. din Istori'a si Geografi'a comerciala prof. Dr. Mesiota.
 " " I. " " Comptabilitate " N. Orgidanu.
 " " I. reala " Matematica " I. Maximu.
 " " I. c. si reala " Magiara " V. Oroianu.
 " " I. " " " Francesa " I. Lengeru.

c) La scólele normale de copii si copile in 25 Iunie:

- In Cl. IV. de copii ecsaminédia înv. G. Bellissimu.
 " " III. " " " " D. Cioflecu.
 " " II. " " " " I. Dobreanu.
 " " I. " " " " I. Peligradu.

In 26. Iunie:

- In Cl. I. de copile ecsaminédia înv. G. Urdea.
 " " II. " " " " D. Domnisiuru.
 " " III. " " " " I. Romanu.

In 27. Iunie:

Se tienù ecsamenu oralu cu abiturientii gimnasiului.

In 28. Iunie.

Dupa ascultarea s. liturgii si aducerea rugatiunei de multiamita in biserica sf. Nicolae, se citira clasificatiunile, se împartira premiele si se inchiaia anul scol. 18⁶⁹/₇₀ in sal'a gimnasiului.

Brasiovu, 14. Iunie 1870.

Directiunea.

Cu acésta ocasiune damu aici locu inca si unei alte sciri scolastice, pe care o avem de catuva tempu intre manuscriptele nóstre. Aceea suna:

Comun'a Zernesci cu aprópe 3000 suflete curate romanesci, are una scóla normala cu trei invetiatori si unu catechetu, ea este cercetata de 200 copii si 74 fete, preste totu de 274 scolari si scolaritie, incepundu dela 8. Sept. pana 24. Iunie alu fiecaruia anu. Obiectele de invetiamentu in clasa III. suntu urmatoriele: 1. Catechismulu bogatu. 2. Gramatic'a romana si germana. 3. Computulu. 4. Carte de cetire part. a II. 5. Elemente de geografia. 6. Elemente de istoria. 7. Scriere dictando. 8. Cantarile. Invetiatorii se platescu toti trei cu 550 fr. v. a. din miculu fondu scolasticu, ce l'au capatat scól'a cu ocasiunea segregarei paduriloru dintre comun'a Brasiovu cá posesoria feudala si dintre Zernesci cá comuna tacsalista. Inse venitululu acelu fondu pe langa tóta economi'a abia face pe anu 600 fr. Din acestu venitu se platescu invetiatorii, si se reparéza si scól'a. Intre copii cercetatorii de scóla suntu parte mare seraci asia, in cátu neci cartile necesarie de invetiatu nu 'si le potu procura, si cá se nu patiméscu tinerimea scadere in acésta privintia li se cumpara si carti totu din acelu

fondu. Progresulu ce se vede la ecsamenele de véra este destulu de indestulatoriu, cá-ci multi copii din cl. III. potu trece in I. clasa gimnasiuala la Brasiovu.

Afara de acésta scóla publica se mai tiene in Zernesci si scóla de domineca si serbatori, nu numai cu copii, carii esu din clasele populari unde suntu obligati a cerceta dela alu 6-lea anu pana inclusive la alu 12-lea si de aicea pana la alu 15-lea in scóla de dominec'a, dar toti fetiorii si fetele pana la diu'a casatoriei lor, si nu numai aceia carii au esitu din clasele populari si sciu ceva ceti, dara si aceia carii n'au avutu norocirea cá se amble in copilari'a lor la scóla. Acesta scóla se cercetédia regulatu de 100 fetiori si 150 fete. Invetiatoriulu acestei scóle este conformu ordinatiunei mitropolitane parochulu localu, care de presente este par. I. Comsia, care dela anulu 1854 se ocupa mereu cu acésta scóla, luminandu tinerimea. Obiectele de invetiamentu la acésta suntu la cei ce sciu ceti, repetitiunea celoru invetiate in scól'a populara, adeca cetirea, istori'a biblica a testamentulu vechiu si nou, apoi din nou li se propune catechismulu socialu si relegiosu tiparitu in Bucuresci, care la rugarea par. I. Comsia s'au trimisu dela directiunea tipografiei statului in 50 ecsempl. gratis, si din care tinerimea invétia cu mare placere, fiindu tare acomodatu si conrespundietoriu tempului presentu. Li se propune mai departe istori'a romaniloru data de dn. Urechie; pentru fetiori óresi-care spitie din cartea de agricultura de dn. Buiescu si altii, éra pentru fete horticultur'a si curatini'a caselor, apoi pentru cei ce nu sciu ceti, li se propune invetiarea de rostu a rugatiuniloru deminetiei, serei, a cuminecaturei, rugatiunea mesei si dupa mésa, rugatiunile tóte dela liturgia, poruncile bisericesci si dumnedieesci si catechismulu micu esplicative, apoi pentru toti, cantari religióse si nationali. Era frumosu a vedé cineva ecsamenulu de érna tienutu in duminec'a floriloru; se fia auditu respunsurile aceloru fetiori si fete atátu din catechismulu socialu si religiosu, care pe aicia nu s'a mai auditu, cátu si din istori'a romaniloru, declamatiuni, cuventari si cantece nationale, — ar fi cugetatu cineva cá se afla la vreunu ecsamenu din gimnasiu, éra nu la satu.

GRAMATEC'A LIMBEI MAGIARE

pentru clasile gimnasiiali inferioari, precumu si pentru privati, de Octaviu Baritiu, prof. gimn. in Naseudu. Edit. II. Emendata si amplificata. Pret. 70 cr. v. a. Clusiu, 1869. Editoriu si provedietoriu I. Stein.

MAGYAR-ROMÁN ZSEBSZÓTÁR.

Tanodai és magán használatra. Irta Baritiu Octav, gymnásiális tanár Naszódon. Ára 1 frt. Kolozsvárt, 1870. Stein János muz.-egyleti könyvárús sajátja.

Atátu acestea, cátu si alte carti romanesci se potu trage pentru comitate prin librari'a I. Stein.